

Małgorzata Kozłowska
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
ORCID: [0000-0003-1766-6901](https://orcid.org/0000-0003-1766-6901)

Analiza teoretycznoprawna ustawowych znamion przestępstwa opuszczenia rodziny na gruncie francuskiego kodeksu karnego

Theoretical and legal analysis of the statutory features
of the offense of non-alimony of the French Criminal Code

Streszczenie

We francuskim kodeksie karnym przestępstwo materialnego opuszczenia rodziny zostało spenalizowane w art. 227-3. W prawie francuskim omawiane przestępstwo ma miejsce wówczas, gdy zobowiązany do alimentacji nie wykonuje orzeczenia sądu lub umowy sądownie zatwierdzonej, nakładających obowiązków dostarczania na rzecz dziecka nieletniego, zstępnego, wstępnego lub współmałżonka alimentów, udziałów, zasiłków lub świadczeń ze swej natury należnych, wynikających z faktu sprawowania władzy rodzicielskiej. W niniejszym artykule analizie teoretycznoprawnej poddane zostaną ustawowe znamiona przestępstwa niealimentacji z art. 227-3 francuskiego kodeksu karnego. Ustalenie efektywnych rozwiązań ukierunkowanych na ściganie sprawców czynu materialnego opuszczenia rodziny i ochronę pokrzywdzonego może stanowić asumpt do dokonania w przyszłości zmian w zakresie konstrukcji art. 209 § 1 polskiego k.k., jeżeli polski ustawodawca zdecyduje się na kolejną nowelizację tego przepisu.

Słowa kluczowe

alimenty, przestępstwo niealimentacji, francuskie prawo karne

Abstract

In the Criminal Code of France, the offense of non-alimony has been penalized in article 227-3. Under French law, the offense in question takes place when the person liable obligated to alimony fails to comply with a court decision or a court-approved contract which imposes an obligation to provide to a minor child, a descendant, an ascendant or a spouse, maintenance, shares, allowances or benefits due in nature, resulting from the fact of exercising parental authority. In this article, theoretical and legal analysis will be carried out on the statutory features of the offense of non-alimony under article 227-3 of the Criminal Code of France. Establishing effective solutions aimed at prosecuting the perpetrators of the offense of non-alimony and protecting the aggrieved party may constitute the basis for future changes in the structure of article 209 § 1 of Polish Criminal Code, if the Polish legislator decides to amend this provision again.

Keywords

alimony, offence of non-alimony, French criminal law

1. Wstęp

Przestępstwo niealimentacji znane jest francuskiemu prawu karnemu od niemal stu lat. Do opuszczenia rodziny, bo tak dosłownie należałoby tłumaczyć nazwę tego występkę, dochodzi wówczas, gdy osoba zobowiązana do jej finansowego utrzymania uchyla się od uiszczania należnych świadczeń na rzecz jej członków przez okres co najmniej dwóch miesięcy. Obowiązek materialnego utrzymywania rodziny powstaje na skutek zawarcia małżeństwa i trwa mimo orzeczenia rozwodu¹ (obowiązek względem małżonka), a także wynika z faktu rodzicielstwa i przysposobienia (obowiązek względem dziecka nieletniego, wstępnych i zstępnych)².

Co ciekawe, ustawodawca francuski wyróżnia aż cztery rodzaje świadczeń alimentacyjnych należnych uprawnionemu członkowi rodziny, których funkcja jest ściśle powiązana z sytuacją rodzinną, w jakiej znalazł się on i zobowiązany do materialnego utrzymania rodziny³. Wierzytelność taka może powstać zarówno w sytuacji, gdy rodzina funkcjonuje jako całość, a osoba zobowiązana do dobrowolnej alimentacji nie wywiązuje się ze swoich finansowych obowiązków względem osób uprawnionych, lub na skutek rozpadu prawnego rodziny, a zatem rozwodu lub separacji między małżonkami. W tym drugim przypadku, jak podnosi się w nauce prawa karnego francuskiego, wierzytelność tę można traktować dwojako: bądź jako zobowiązanie do powtarzających się świadczeń, bądź jako rodzaj rekompensaty wynikający z ustania małżeństwa, należnej współmałżonkowi i dzieciom⁴.

W większości przypadków do popełnienia omawianego przestępstwa dochodzi w sytuacji, kiedy to zobowiązany do alimentacji rodzic nie dopełnia nałożonego na niego wyrokiem sądu bądź ugodą zawartą przed sądem obowiązku materialnego utrzymania dziecka. Warto zwrócić uwagę na fakt, że na gruncie francuskiej regulacji, obok nieletnich dzieci pokrzywdzonymi przestępstwem niealimentacji mogą być także zstęp-

¹ Obowiązek materialnego utrzymania małżonka wynika z faktu zawarcia małżeństwa i trwa po jego ustaniu na skutek rozwodu. Przedmiotem rozważań doktryny, w aspekcie alimentacji małżonka, była problematyka utrzymywania tego obowiązku w sytuacji, gdy małżeństwo zostało unieważnione. W nauce francuskiego prawa cywilnego przeważał pogląd, zgodnie z którym unieważnienie małżeństwa nie prowadzi do wygaszenia obowiązku alimentacyjnego pod warunkiem, że przynajmniej jeden z małżonków pozostawał w dobrej wierze w dacie jego zawarcia (zob. J.-Ch. Crocq, *Le Guide des infractions*, Dalloz, Paris 2007, s. 499–503).

² Obowiązek alimentacyjny ma swoje źródło we francuskim kodeksie cywilnym. Zob. Titres V, VI, VII et VIII du livre 1er du Code civil français, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT00006070721 [dostęp: 07.10.2020].

³ T. Baudry, *Délit d'abandon de famille: définition, sanction et prescription*, <https://www.jurifiable.com/conseil-juridique/droit-penal/abandon-de-famille> [dostęp: 06.10.2020].

⁴ Alimenty w tym przypadku mogą być traktowane jako świadczenie kompensacyjne, odszkodowanie lub wynagrodzenie ustalone między małżonkami. Podstawą ich przyznania mogą być różnice majątkowe między małżonkami i zróżnicowany poziom życia po rozwodzie, rozwód orzeczonej z wyłącznej winy jednego z małżonków oraz likwidacja wspólnego życia, zob. M. Rassat, G. de Boubée, *Droit pénal spécial*, Ellipses, Paris 2006, s. 283.

ni i wstępni dłużnika alimentacyjnego, a także jego małżonek, co zostało wprost wyartykułowane w treści przepisu karnego.

Potrzeba silnej ochrony bytu finansowego rodziny na gruncie prawa karnego, w sytuacji gdy dane liczbowe wyraźnie wskazują, że jedna trzecia należnych uprawnionym członkom rodziny świadczeń alimentacyjnych we Francji nie jest regulowana wcale lub w całości⁵, wpływa na ugruntowywanie się rygorystycznej linii orzeczniczej w zakresie ustalenia katalogu przesłanek ekskulpcyjnych włączających odpowiedzialność sprawcy czynu zabronionego opuszczenia rodziny.

Ostatnia nowelizacja przepisu regulującego przestępstwo niealimentacji na gruncie prawa polskiego miała miejsce w dniu 23.03.2017 r. Zmiana⁶ art. 209 § 1 polskiego kodeksu karnego (dalej: polski k.k.), polegająca m.in. na wyeliminowaniu znamienia uporczywości w zakresie uchylania się od uiszczania świadczenia alimentacyjnego skutku w postaci niemożności zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych uprawnionego do alimentacji⁷, podyktowana była potrzebą wzmocnienia realizacji obowiązku opieki przez zaspokojenie potrzeb materialnych osób, które same nie są w stanie ich zaspokoić⁸. Z informacji przekazanych przez Prokuratora Generalnego wynika, że zmiana brzmienia przepisu art. 209 § 1 polskiego k.k.⁹ wpłynęła pozytywnie na skuteczność ścigania sprawców przestępstwa niealimentacji¹⁰.

⁵ C. Durand, *En France, une pension alimentaire sur trois n'est pas payée Marie Claire* 2020 (on-line), <https://www.marieclaire.fr/en-france-une-pension-alimentaire-sur-trois-n-est-pas-payee,1332302.asp> [dostęp: 06.10.2020].

⁶ Zmiana weszła w życie w dniu 3.05.2017 r.

⁷ Przed omawianą nowelizacją kodeksu karnego przepis art. 209 § 1 k.k. brzmiał następująco: „Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciężącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

⁸ Celem poprawy efektywności egzekwowania przez osoby uprawnione świadczeń alimentacyjnych oraz wyeliminowania aktualnych i niepożądanych zjawisk w postaci celowego uchylania się osób zobowiązanych do alimentacji od prawnego obowiązku alimentacji przez zatajanie uzyskiwanych dochodów i posiadanego majątku dokonano nowelizacji przestępstwa niealimentacji przede wszystkim przez eliminację dotychczasowych znamion w postaci „uporczywości” i „niemożności zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych” osoby uprawnionej na rzecz bardziej obiektywnego kryterium w postaci zaległości alimentacyjnych stanowiących równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo opóźnienia zaległego świadczenia innego niż okresowe wynoszącego co najmniej 3 miesiące (zob. *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 23.03.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów*, VIII kadencja, druk sejm. nr 1193, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=119, dostęp: 08.02.2020).

⁹ „Kto uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”.

¹⁰ Pismo Zastępcy Prokuratora Krajowego z dnia 13.04.2018 r., sygn. PK I BP 071.54.2018, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20Prokuratury%20dotycz%C4%85ca%20art.%20209%20kk.pdf> [dostęp: 08.10.2020].

Nowelizując przepis art. 209 polskiego k.k., ustawodawca dążył m.in. do wzmocnienia dobra rodziny, które objęte jest ochroną konstytucyjną. W szczególności przyjął sobie za cel uchronienie członków tej podstawowej komórki społecznej przed trudną sytuacją materialną, która nie pozwalałaby na wypełnianie funkcji, jakie państwo wiąże z instytucją rodziny¹¹.

Obrany przez ustawodawcę polskiego kierunek ochrony rodziny przed materialnym niedostatkiem na gruncie prawa karnego uznać należy za słuszny i pożądany. W tym kontekście warto przybliżyć i poznać rozwiązania normatywne funkcjonujące w innych państwach mające za przedmiot ochronę finansowego bytu rodziny. Przepis o niealimentacji, opisane w art. 227-3 francuskiego kodeksu karnego, stanowi doskonały przykład jednego z takich unormowań, zawiera niektóre rozwiązania normatywne odmienne od tych obowiązujących na gruncie prawa polskiego, a co za tym idzie – może stanowić inspirację dla ustawodawcy polskiego w sytuacji, gdy ten zdecyduje się na kolejną nowelizację przestępstwa niealimentacji.

Spostrzeżenie to stanowiło asumpt do przybliżenia, na łamach publikacji naukowej, znamion przestępstwa opuszczenia rodziny, o którym mowa we francuskim kodeksie karnym. Zauważyć bowiem należy, że obowiązująca od dnia 31.05.2017 r. nowelizacja art. 209 § 1 polskiego k.k. była pierwszą od 06.06.1997 r., a zatem od dnia uchwalenia kodeksu karnego, ingerencją ustawodawcy w brzmienie omawianego przepisu¹². Pozwala to przypuszczać, w kontekście silnie akcentowanego przez ustawodawcę znaczenia rodziny, że jej karna ochrona przed niealimentacją może być rozwijana w perspektywie kolejnych lat.

2. Przepis o opuszczeniu rodziny (niealimentacji) we francuskim prawie karnym – rys historyczny

W dniu 7 lutego 1924 r. została uchwalona „Ustawa o powstrzymaniu deliktu opuszczenia rodziny” (*La loi reprimant le delit d’abandon de famille*¹³). Była to pierwsza na gruncie francuskiego prawa karnego regulacja typizująca występki niealimentacji. Pod pojęciem opuszczenia rodziny rozumiano odmowę płacenia alimentów zasądzonych na rzecz małżonka, wstępnego lub zstępnego przez zobowiązanego do

¹¹ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 23.03.2017 r. ...*

¹² W kontekście poczynionego spostrzeżenia wyjaśnić należy, że „typ czynu zabronionego uregulowany w art. 209 był kilkakrotnie nowelizowany. Zmiany dotyczyły doprecyzowania katalogu podmiotów mogących wystąpić z wnioskiem o ściganie oraz związane były z uszczegółowieniem sytuacji, w których ściganie może nastąpić z urzędu. Nie dotyczyły one jednak ani opisu, ani ustawowych granic wymiaru kary typu czynu zabronionego, o którym mowa w § 1 omawianego przepisu” (zob. W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Wolters Kluwer Polska 2017, LEX/el.).

¹³ *La loi du 7 fevrier 1924, La loi réprimant le délit d’abandon de famille.*

alimentacji¹⁴. Ustawa ta koncentrowała się wyłącznie na materialnym aspekcie opuszczenia rodziny.

Na przestrzeni lat ustawodawca francuski doszedł do przekonania, że sprowadzenie przestępstwa niealimentacji jedynie do wymiaru materialnego jest niewystarczające. Zauważono bowiem, że zaniedbywanie obowiązków niematerialnych, które prawo cywilne nakłada na głowę rodziny, przy jednoczesnym uiszczaniu zasądzonych alimentów, również stanowi przejaw opuszczenia rodziny¹⁵. Konsekwencją tak rozumianej niealimentacji było uchwalenie 23.07.1942 r. „Ustawy o opuszczeniu ogniska domowego”¹⁶, która sankcjonowała zarówno materialne opuszczenie rodziny, jak i uchylanie się względem jej członków od innych niż materialne powinności rodzinnych.

W obowiązującym we Francji od 01.03.1994 r. kodeksie karnym¹⁷ zachowanie polegające na materialnym opuszczeniu rodziny zostało spenalizowane w art. 227-3, natomiast przestępstwo polegające na uchylaniu się od zobowiązań niematerialnych względem członka rodziny (w tym wypadku matki lub ojca względem małoletniego dziecka) – w art. 227-17.

Zgodnie z brzmieniem art. 227-3 francuskiego k.k. przestępstwo materialnego opuszczenia rodziny zostało ukształtowane następująco: „Kto uchyla się od wykonania obowiązku polegającego na świadczeniu na rzecz dziecka nieletniego¹⁸, zstępne,

¹⁴ Ustawa o powstrzymaniu deliktu opuszczenia rodziny stanowiła, że „Będzie uznana za winną opuszczenia rodziny i skazana na karę pozbawienia wolności od trzech miesięcy do roku lub na grzywnę od 100 do 2000 F każda osoba, która została skazana bądź na mocy rozporządzenia przewodniczącego sądu, bądź w wyroku, na wypłacanie alimentów na rzecz swojego współmałżonka, swoich nieletnich dzieci lub swoich wstępnych, i dobrowolnie nie wywiązuje się przez okres dłuższy niż trzy miesiące z rzeczonych obowiązków”.

¹⁵ W raporcie rządowym z 23.07.1942 r. (Rapport au Maréchal de France, chef de l'Etat Français, Pierre Laval, 23 juillet 1942, Vichy) wyjaśniono, że opuszczenie rodziny nie wiąże się wyłącznie z jej zaniedbaniem finansowym. Potępiono bowiem zaniedbywanie obowiązków moralnych, które prawo cywilne nakłada na głowę rodziny – matkę i ojca. Twórca raportu Premier Pierre Laval sprecyzował, że prawidłowe funkcjonowanie wspólnego ogniska domowego ma służyć prawidłowemu rozwojowi i stanowić przejaw prawidłowo wykonywanej władzy rodzicielskiej.

¹⁶ La loi du 23 juillet 1942, *La loi réprimant le délit l'abandon de foyer*.

¹⁷ La loi du 1 mars 1994, *Le code pénal*, l'article 227-3, modifié par Ordonnance n°2000-916 du 19 septembre 2000 – art. 3 (V) JORF 22 septembre 2000 en vigueur le 1er janvier 2002, dalej zwany: francuski k.k., francuski kodeks karny.

¹⁸ Jak wynika z przytoczonego przepisu, osobami uprawnionymi do alimentacji są m.in. nieletnie dziecko i zstępni. Posługiwanie się przez ustawodawcę francuskiego pojęciem nieletnie dziecko (*l'enfant mineur*) może budzić pewne wątpliwości interpretacyjne. Wskazać jednak należy, że użycie tego terminu jest w pełni uzasadnione. Na gruncie francuskiego kodeksu cywilnego, na skutek rozwodu lub separacji, zasądzone przez sąd alimenty z tytułu utrzymania dziecka (*l'enfant*) płatne są do rąk rodzica, któremu została powierzona opieka nad dzieckiem (art. 373-2-2 – 373-2-4). W tym przypadku dziecko traktowane jest jako osoba nieletnia, która nie ukończyła 18 roku życia. Podobnie bowiem jak w prawie polskim, w wyroku orzekającym rozwód lub separację, sąd rozstrzyga o alimentach wyłącznie na rzecz małoletnich dzieci stron. Jednocześnie w sytuacji, gdy alimenty na rzecz dziecka zostały orzeczone wyrokiem rozwodowym lub objęte stosowną umową, obowiązek alimentacyjny rodzica względem dziecka utrzymuje się po uzyskaniu przez nie pełnoletniości i trwa do czasu uchylenia przez sąd obowiązku alimentacyjnego. Natomiast, jeżeli z różnych przyczyn

wstępnego lub współmałżonka alimentów¹⁹, udziałów²⁰, zasiłków²¹ lub świadczeń ze swej natury należnych, wynikających ze zobowiązań rodzinnych²², mających swe źródło w kodeksie cywilnym, określonego orzeczeniem sądowym lub umową, o której mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 kodeksu cywilnego, przez okres dłuższy niż 2 miesiące, podlega karze do dwóch lat pozbawienia wolności i karze grzywny do 15 000 EUR.

W stosunku do sprawców występków, o których mowa w pierwszym akapicie, można zastosować regulacje przewidziane w art. 373 pkt 3 kodeksu cywilnego”.

Zachowanie polegające na materialnym opuszczeniu rodziny, o którym mowa w art. 227-3 francuskiego k.k. zostało stypizowane w rozdziale VII: szkody wobec nieletnich i rodziny, w dziale 2 zatytułowanym: opuszczenie rodziny. Ustawodawca francuski mimo dokonywanych nowelizacji omawianego przepisu zachował właściwą mu strukturę, która ugruntowała się na przestrzeni lat²³.

przed ukończeniem pełnoletniości nie zostały w ogóle zasądzone alimenty na rzecz dziecka, wówczas pełnoletnie dziecko (*l'enfant majeur*), zgodnie z art. 373-2-5 francuskiego kodeksu cywilnego, które nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie, może domagać się alimentów na swoje utrzymanie lub kształcenie od rodzica, z którym nie zamieszkuje. Przekładając te cywilistyczne uwagi na grunt przepisu karnego, można stwierdzić, że dziecko nieletnie (*l'enfant mineur*), o którym mowa a art. 227-3 francuskiego kodeksu karnego, to osoba, na rzecz której alimenty zostały zasądzone w wyroku rozwodowym lub orzekającym separację rodziców, albo określone w umowie, która nie ukończyła w dacie ich przyznania 18 lat, a co za tym idzie – osoba, która nie osiągnęła pełnoletniości. Natomiast pełnoletnie dziecko, na rzecz którego zostały zasądzone alimenty, powinno być traktowane na gruncie ustawy karnej jako zstępny uprawniony do alimentów (C. Ribeiro, *le délit d'abandon de famille*, 09.05.2020 r., <https://consultation.avocat.fr/blog/cassandra-ribeiro/article-34824-le-delit-d-abandon-de-famille.html>, dostęp: 10.10.2020).

¹⁹ Alimenty, inaczej *une pension* – to zgodnie z art. 373-2-2 francuskiego kodeksu cywilnego świadczenie pieniężne na rzecz dziecka nieletniego, które przeznaczone jest na jego utrzymanie lub kształcenie i uiszczane przez tego z rodziców, u którego na skutek rozvodu lub separacji dziecko nie mieszka.

²⁰ Udziały, inaczej *une contribution* – to zgodnie z art. 373-2-5 francuskiego kodeksu cywilnego świadczenie pieniężne na rzecz dziecka pełnoletniego, które przeznaczone jest na jego utrzymanie lub kształcenie i uiszczane przez tego z rodziców, u którego dziecko nie mieszka.

²¹ Zasiłki, inaczej *des subsides* – to zgodnie z art. 342 francuskiego kodeksu cywilnego świadczenie pieniężne na rzecz nieletniego dziecka, którego dziecko – w przypadku braku ustalenia ojcostwa – może żądać od mężczyzny, z którym matka utrzymywała stosunki seksualne w okresie koncepcyjnym.

²² Świadczenia ze swej natury należne, inaczej *des prestations* – to wszystkie inne niż alimenty na rzecz dziecka nieletniego lub pełnoletniego świadczenia pieniężne, należne członkom rodziny zobowiązanego do alimentów wynikające z faktu pokrewieństwa lub małżeństwa; są to m.in. alimenty zasądzone na rzecz małżonka niewinnego rozkładowi pożycia (art. 280-1 francuskiego kodeksu cywilnego), alimenty na rzecz rodziców i dziadków (art. 205 francuskiego kodeksu cywilnego), alimenty na rzecz zstępnych, w tym wnuków (art. 206 francuskiego kodeksu cywilnego).

²³ Od 24.12.1958 r. przestępstwo opuszczenia rodziny, które wcześniej było stypizowane na gruncie ustaw szczegółowych, zostało ujęte w kodeksowe ramy. Delikt opuszczenia rodziny znalazł należne mu miejsce w nadal obowiązującym ówczesnie kodeksie karnym Napoleona z 1810 r. Francuski kodeks karny, który zastąpił ustawę karną z 1810 r., w art. 227-3 również penalizował materialne opuszczenie rodziny. Przepis ten był pięciokrotnie nowelizowany, a ostatnia nowelizacja miała miejsce 24.12.2019 r. (<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000042012779/2020-06-19/>, dostęp: 10.10.2020).

3. Analiza znamion przestępstwa niealimentacji z art. 227-3 francuskiego kodeksu karnego

Znamieniem czynu zabronionego nazwiemy elementy treściowe wskazane w opisie abstrakcyjnego czynu zabronionego²⁴, tj. cechy konstytutywne karalnego zachowania się określonego rodzaju. W doktrynie wskazuje się, że ustawowe znamiona to cechy zewnętrznego zachowania się człowieka, skutku i okoliczności jego zachowania się, jak również stosunku psychicznego do tego zdarzenia oraz cechy samego człowieka jako podmiotu zachowania się, cechy określone w ustawie, których całością charakteryzuje przestępstwo, a które muszą być udowodnione w postępowaniu karnym, aby mogło nastąpić prawidłowe skazanie za przestępstwo²⁵.

Tym samym, podejmując się analizy teoretycznoprawnej znamion czynu zabronionego, w grę wchodzi znamiona podmiotu przestępstwa, strony podmiotowej, przedmiotu ochrony i strony przedmiotowej, które zostaną kolejno omówione w kontekście przestępstwa materialnego opuszczenia rodziny, o którym mowa w art. 227-3 francuskiego k.k.

3.1. Przedmiot ochrony

Objęcie sankcją karną materialnego opuszczenia rodziny, jak zauważają przedstawiciele nauki prawa karnego francuskiego, nie miało na celu uniemożliwienia jej założycielom odejścia od niej, ale kontynuowanie obowiązku troski o nią, szczególnie w sytuacji założenia nowej rodziny²⁶.

Na gruncie prawa francuskiego z niealimentacją będziemy mieli do czynienia w sytuacji, gdy rodzina zostanie pozbawiona materialnego utrzymania i opieki, do których wypełniania zobowiązany zostaje najczęściej współmałżonek w wyroku sądu lub w umowie sądownie zatwierdzonej. Opuszczenie rodziny przez osobę zobowiązaną do alimentacji godzi w jej dobrostan, prowadzi bowiem do pozbawienia środków niezbędnych do życia i rozwoju uprawnionych do alimentacji członków tej podstawowej komórki społecznej²⁷. W tym kontekście zasadne jest stwierdzenie, że celem omawianej regulacji jest zabezpieczenie materialne osób uprawnionych do świadczeń alimentacyj-

²⁴ D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020. Znamiona czynu zabronionego są to cechy, które w odniesieniu do rzeczywistości pozwalają odróżnić zachowania legalne od nielegalnych, a tym samym stwierdzić przestępczość czynu.

²⁵ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978, s. 69–70.

²⁶ W związku z uproszczeniem we Francji procedury rozwodu i separacji, które stały się łatwiej osiągalne, słusznie zwraca się uwagę na materialne konsekwencje opuszczenia rodziny, które mogą powstać na skutek zaniedbań, jakich może dopuścić się osoba zobowiązana do alimentacji po rozwiązaniu małżeństwa, zob. J. Pradel, M. Danti-Juan, *Manuel de droit pénal spécial, Droit commun – droit des affaires*, Edition Cujas, Paris 2004, s. 411–413.

²⁷ M. Rassat, G. de Boubée, *op. cit.*, s. 279.

nych, tj. zabezpieczenie podstaw egzystencji osób najbliższych wobec sprawcy czynu niealimentacji, tj. dziecka nieletniego, zstępного, wstępного lub współmałżonka.

Umieszczenie przepisu art. 227-3 francuskiego k.k. w strukturze kodeksu oraz cel, jaki postawił przez sobą ustawodawca francuski, ustanawiając omawianą regulację, pozwala na określenie ogólnego przedmiotu ochrony, jakim są rodzina i opieka, natomiast rodzajowym dobrem chronionym tym przepisem są materialne podstawy egzystencji osób uprawnionych do alimentacji, a co za tym idzie – stan bezpiecznego bytu rodziny w warunkach należycie sprawowanej opieki alimentacyjnej.

3.2. Strona przedmiotowa

Przestępstwo z art. 227-3 francuskiego k.k. jest przestępstwem bezskutkowym, tj. przestępstwem narażenia abstrakcyjnego. Jego strona przedmiotowa wyraża się wyłącznie w uchylaniu się od wykonywania obowiązku polegającego na uiszczaniu świadczeń alimentacyjnych na rzecz uprawnionych członków rodziny. Niepłacenie alimentów nie musi wiązać się z narażeniem na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych przez osobę uprawnioną do alimentacji ani na jakiegokolwiek inne niebezpieczeństwo. Już sam fakt niewykonywania zobowiązania stanowi podstawę do wszczęcia w tym zakresie postępowania karnego²⁸.

Realizacja znamion typu czynu zabronionego materialnego opuszczenia rodziny następuje wówczas, gdy sprawca był zobowiązany do obowiązku materialnej opieki czy to na podstawie orzeczenia sądu, czy na podstawie umowy, o której mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 kodeksu cywilnego i uchylał się od tego obowiązku w ten sposób, że nie łożył na utrzymanie osoby uprawnionej do alimentacji.

W przepisie art. 227-3 francuskiego k.k. wskazano dwa źródła obowiązku alimentacyjnego. Orzeczenie sądu nakładające obowiązek alimentacyjny i precyzujące jego wysokość to *de facto* każde orzeczenie zobowiązujące do świadczeń polegających na dostarczeniu osobie uprawnionej środków utrzymania²⁹. Natomiast katalog umów statuujących obowiązek alimentacyjny, o których mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 francuskiego kodeksu cywilnego, jest katalogiem zamkniętym i dotyczy porozumień między rozwodzającymi się rodzicami mających za przedmiot łożenie na utrzymanie i wykształcenie nieletniego dziecka przez tego z nich, z którym dziecko nie będzie zamieszkiwać. Do umów tych zalicza się zatwierdzoną przez sąd umowę alimentacyjną, umowę, w której małżonkowie

²⁸ H. Pelletier, J. Perfetti, *Code pénal*, Litec 2005, s. 206–211.

²⁹ Dodatkowo orzeczenie sądu musi nadawać się do egzekucji, a zatem określać precyzyjnie zobowiązanie, jakim został obarczony oskarżony, jak również musi być ostateczne w dacie penalizacji czynu bądź wykonalne w przypadku, gdy udzielono zabezpieczenia roszczeniu alimentacyjnemu (zob. Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 3 novembre 1977, 76-91.256, Publié au bulletin, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007061870/>, dostęp: 11.10.2020).

zgodnie porozumieli się co do rozwodu lub separacji, akt notarialny, w którym określono wysokość alimentów, a także umowę alimentacyjną, której organ upoważniony do wypłacania i egzekwowania świadczeń rodzinnych, nadał rygor egzekucyjny.

Czynu materialnego opuszczenia rodziny na gruncie francuskiej ustawy karnej dopuszcza się ten, kto uchyla się od obowiązku łożenia na utrzymanie osoby uprawnionej do alimentacji, a zatem ma obiektywną możliwość wywiązania się z nałożonego na niego obowiązku, ale nie czyni tego. Musi to więc być z jednej strony zachowanie umyślne³⁰, wyrażające negatywny stosunek sprawcy do ciężącego na nim obowiązku, z drugiej zaś – stan uchylania się trwający przez określony czas³¹.

Doktryna i orzecznictwo francuskie bardzo rygorystycznie nakazują badać, czy dłużnik alimentacyjny miał realną możliwość zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego. W świetle utrwalonego w tym zakresie orzecznictwa tylko obiektywna niewypłacalność dłużnika³² połączona z ustalonym zamiarem płacenia alimentów w sytuacji finansowo mu to umożliwiającej lub pojednanie się z osobą uprawnioną do alimentacji³³ stanowią przesłankę eksculpacyjną i wyłączają odpowiedzialność sprawcy czynu polegającego na materialnej niealimentacji członków rodziny.

Dłużnik alimentacyjny zobowiązany jest do regularnego uiszczania całości należnego uprawnionemu świadczenia alimentacyjnego. Ustalona orzeczeniem sądu lub umową, o której mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 francuskiego kodeksu cywilnego, kwota alimentów nie może być, pod żadnym pozorem, pomniejszana lub dzielona przez dłużnika. Jak podkreśla się w nauce francuskiego prawa karnego, świadczenie alimentacyjne jest należne wierzycielowi w całości, a zatem w przypadku jego częściowej tylko wpłaty, dłużnik alimentacyjny nie dopełnia ciężącego na nim zobowiązania³⁴.

³⁰ Cour de Cassation, Chambre criminelle, 16 décembre 2015, 14-88.175, Inédit, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000031659318/> [dostęp : 09.10.2020].

³¹ J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, LEX 2014, LEX/el.

³² Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 28 juin 2000, 99-84.364, Publié au bulletin, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007069368/> [dostęp: 11.10.2020]. W orzecznictwie francuskim materialna niemożność świadczenia nie zachodzi wówczas, gdy dłużnik alimentacyjny stracił pracę lub podjął pracę, z której dochód nie pozwala mu na uiszczanie pełnej kwoty alimentów.

³³ V. Malabat, *Droit pénal spécial*, Litec 2007, s. 362–365, także: Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 14 janvier 1991, 89-84.056, Inédit, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007534591/> [dostęp: 11.10.2020]. Wprowadzenie na terenie Francji w kwietniu 2020 r. kwarantanny w związku z rozprzestrzeniającym się wirusem COVID-19 i wynikające stąd ewentualne trudności w zarobkowaniu, w ocenie Sekretarza Stanu do spraw równości kobiet i mężczyzn i walki z dyskryminacją, nie powinny być przesłanką zwalniającą dłużnika od obowiązku alimentacyjnego (N. Auphant, *Covid-19: les pensions alimentaires, toujours une lutte pour les mères célibataires*, 16.04.2020 r., https://www.ash.tm.fr/racine/veille-juridique/enfance-famille/covid-19-les-pensions-alimentaires-toujours-une-lutte-pour-les-meres-celibataires-550928.php?fbclid=IwAR2R92r1VnAx0mXYlba0DSuqJTtNY5g_3Qa66KdXLsBh0jxvO_iaKnUOk3Y, dostęp: 11.10.2020).

³⁴ P. Gattegno, *Droit pénal spécial*, Dalloz, Paris 2005, s. 181. Jednocześnie należy nadmienić, że dłużnik alimentacyjny nie zostanie uznany za winnego popełnienia czynu opuszczenia rodziny, jeżeli wykaże, że w drodze jednorazowej płatności uiszczył na rzecz wierzyciela całość należnych mu świadczeń za okres sporny.

Z uwagi na to, że dłużnik jest zobowiązany świadczyć na rzecz uprawnionego do alimentów osobiście, orzecznictwo i doktryna francuskiego prawa karnego wykluczyły możliwość, aby alimenty uiszczala za niego osoba trzecia. Regulowanie alimentów w pełnej wysokości przez osobę do tego nie zobowiązaną na podstawie stosownego tytułu (orzeczenia czy umowy), niejako w zastępstwie dłużnika, sprawia, że dochodzi do wypełnienia znamion czynu zabronionego materialnego opuszczenia rodziny³⁵.

Ciekawym rozwiązaniem w prawie francuskim jest zobowiązanie dłużnika alimentacyjnego do dokonywania corocznej ewaluacji świadczenia alimentacyjnego poprzez jego powiększenie o obowiązujący wskaźnik inflacji. Wyliczenia tego dłużnik alimentacyjny dokonuje sam, a ustalona w ten sposób kwota alimentów nie musi być ponownie przedmiotem rozstrzygnięcia sądu w orzeczeniu alimentacyjnym czy określona na nowo lub aneksowana w zawartej i zatwierdzonej przez uprawnione do tego organy umowie cywilnej³⁶.

Do bytu przestępstwa niealimentacji nie wystarczy ustalenie, że oskarżony nie płaci alimentów, do których był zobowiązany, lecz konieczne jest, aby stan ten utrzymywał się przez co najmniej dwa miesiące. W kontekście wskazania momentu popełnienia czynu zabronionego kluczowy problem stanowi ustalenie upływu dwumiesięcznego terminu niealimentacji. Bieg terminu należy liczyć od momentu, gdy dłużnik alimentacyjny został skutecznie powiadomiony o wykonalnym orzeczeniu sądu lub umowie nakładającej na niego obowiązek alimentacyjny³⁷. W sytuacji gdy dłużnik zaprzestał regulować zobowiązanie, które wcześniej systematycznie uiszczal, bieg terminu liczy się od momentu, w którym zaniechał on uiszczania świadczenia na rzecz wierzyciela. Problematycznym dla nauki francuskiej było również ustalenie momentu upływu wspomnianego terminu w kontekście wypełnienia znamienia temporalnego czynu. Ostatecznie przeważała koncepcja, że dwumiesięczny termin ogólnie pojętego niealimentowania powinien upłynąć najpóźniej w momencie skierowania do sądu aktu oskarżenia³⁸.

³⁵ *Ibidem*, s. 182–183.

³⁶ W orzeczeniu sądu lub w umowie alimentacyjnej, o której mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 francuskiego kodeksu cywilnego, określana jest data ustalająca termin corocznej waloryzacji świadczenia alimentacyjnego (zazwyczaj jest to data wydania orzeczenia lub zatwierdzenia przez odpowiedni organ państwowy umowy, ale może być też inna, ustalona przez strony) oraz wskaźnik waloryzacji (obecnie występują dwa wskaźniki: *métropole* i DOM). Dłużnik alimentacyjny, używając dostępnych i opracowanych w tym celu kalkulatorów (np. dostępnych na stronie internetowej www.insee.fr), zobowiązany jest we własnym zakresie do aktualizacji wysokości alimentów, D. de Tugny, *Mon ex-mari n'a jamais réévalué la pension*, *Le Figaro*, 23.04.2018 r., http://leparticulier.lefigaro.fr/jcms/p1_1716102/mon-ex-mari-na-jamais-reevalue-la-pension [dostęp: 10.10.2020].

³⁷ Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 7 octobre 1992, 91-85.138, Publié au bulletin, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007067435/> [dostęp: 10.10.2020].

³⁸ M. Rassat, *Droit pénal spécial, Cours magistral*, Dalloz 2007, s. 678–681.

3.3. Strona podmiotowa

Występek opisany w art. 227-3 francuskiego k.k. jest przestępstwem umyślnym³⁹. Jak wyraźnie podkreśla się w orzecznictwie sądów francuskich, umyślności działania nie można wywodzić wyłącznie z samego faktu nieuiszczania alimentów przez zobowiązanego do świadczeń dłużnika⁴⁰, lecz powinna być ona ustalona po przeprowadzeniu postępowania dowodowego w tym zakresie. Innymi słowy umyślność działania sprawcy czynu materialnego opuszczenia rodziny nie może być domniemana.

Emanacją umyślnego działania dłużnika jest, co wielokrotnie akcentowane było w orzecznictwie sądowym, powstrzymanie się od uiszczenia na rzecz uprawnionego do alimentów należnych mu świadczeń w sytuacji, gdy zobowiązany do nich wiedział o ciążącym na nim obowiązku, a mając możliwość jego wykonania – nie dopełniał go⁴¹.

3.4. Podmiot

Przestępstwo materialnego opuszczenia rodziny jest przestępstwem indywidualnym właściwym⁴². Jego sprawcą może być wyłącznie osoba, na którą nałożono w wyroku sądowym lub umowie, o której mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 francuskiego kodeksu cywilnego, obowiązek opieki i utrzymania rodziny.

Przestępstwo popełnione jest wówczas, co było już akcentowane, gdy dłużnik alimentacyjny miał obiektywną możliwość wywiązania się z ciążącego na nim zobowiązania alimentacyjnego, a jednak świadomie tego nie uczynił⁴³. Zatem materialne opuszczenie rodziny jest przestępstwem z zaniechania⁴⁴, którego dopuszcza się gwarant, na którym ciąży nałożony orzeczeniem sądu lub umową obowiązek materialnej pieczy nad rodziną i ochrona bezpiecznego – na płaszczyźnie materialnej – funkcjonowania poszczególnych jej członków.

Zaniechanie sprawcy czynu materialnego opuszczenia rodziny polega nie tylko na nieuiszczaniu w całości należnych uprawnionemu alimentów, ale także na ich uiszcza-

³⁹ <https://consultation.avocat.fr/blog/cassandra-ribeiro/article-34824-le-delit-d-abandon-de-famille.html> [dostęp: 10.10.2020].

⁴⁰ Cour de Cassation, Chambre criminelle, 20 juin 2018, 17-86.732, Inédit, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000037135815/> [dostęp: 05.10.2020].

⁴¹ Cour de cassation, Chambre criminelle, 10 avril 2019, 18-82409, <https://juricaf.org/arret/FRANCE-COURDECASSATION-20190410-1882409> [dostęp 10.10.2020]. W przywołanym orzeczeniu sąd doszedł do wniosku, że zachowanie oskarżonego o popełnienie czynu z art. 227-3 francuskiego k.k. charakteryzowało się umyślnością, ponieważ dłużnik w pierwszej kolejności przeznaczał uzyskiwane dochody na zaspokajanie innych obciążających go zobowiązań, dając im pierwszeństwo przed alimentami (w tym wypadku kredyt).

⁴² J.-Ch. Crocq, *op. cit.*, s. 499–503.

⁴³ V. Malabat, *op. cit.*, s. 357.

⁴⁴ Zaniechanie stanowi zewnętrzny wyraz zachowania człowieka, reakcję na określony element otaczającej go rzeczywistości. Ten sposób popełnienia czynu jest zatem zarówno czymś obiektywnie istniejącym, jak i kategorią myślenia (zob. D. Tokarczyk, *Obowiązek gwaranta w prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, R. LXXVI, z. 4, s. 203).

niu w niepełnej wysokości lub niewaloryzowaniu świadczenia zgodnie z wytycznymi zawartymi w orzeczeniu sądu lub umowie⁴⁵.

4. Podsumowanie

Ustawodawca francuski 96 lat temu po raz pierwszy ujął w ramy prawa karnego czyn polegający na uchylaniu się od obowiązku materialnego utrzymania rodziny. Obowiązująca we Francji regulacja kodeksowa niealimentacji ma chronić bezpieczeństwo materialne rodziny. Ostatnia nowelizacja przepisu miała miejsce rok temu, a co za tym idzie – przepis w swym brzmieniu odpowiada panującym stosunkom społecznym, co świadczy o jego uniwersalizmie oraz wysokiej kulturze prawnej i sprawności prawodawcy.

Na szczególną aprobatę zasługują rozwiązania odmienne od tych występujących na gruncie polskiej ustawy karnej materialnej, a które pozwalają na efektywne ściganie sprawców przestępstwa materialnego opuszczenia rodziny. Dotyczy to w szczególności znamion strony przedmiotowej.

Ustawodawca francuski precyzyjnie wskazuje na źródła obowiązku alimentacyjnego, jakimi są orzeczenie sądu lub umowy, o których mowa w art. 373-2-2 pkt 2-5 francuskiego kodeksu cywilnego. Oparcie tego katalogu na zasadzie *numerus clausus* sprawia, że nie zachodzą żadne wątpliwości ani po stronie dłużnika alimentacyjnego, ani wierzyciela odnośnie do tego, w jakim dokumencie źródłowym powinien zostać określony obowiązek alimentacyjny oraz od kiedy zobowiązanie to jest wykonalne⁴⁶.

Ponadto, w art. 227-3 francuskiego k.k. sprecyzowano krąg podmiotów pokrzywdzonych przestępstwem niealimentacji, tj. nieletnie dziecko, małżonek, wstępni i zstępni osoby zobowiązanej do świadczeń materialnych na ich rzecz. Przyjęte rozwiązanie po pierwsze koreluje z przedmiotem ochrony, jakim jest zapewnienie materialnego bezpieczeństwa rodziny i opieka nad nią, a po drugie ułatwia ustalenie, czy w stosunku do konkretnie wskazanych osób doszło do wypełnienia znamion czynu zabronionego⁴⁷.

⁴⁵ Cabinet d'Avocat ACI, *Abandon de famille*, 25.07.2020 r., <https://www.cabinetaci.com/abandon-de-famille/> [dostęp: 11.10.2020].

⁴⁶ W art. 209 § 1 k.k. wskazano, że źródłem zobowiązania alimentacyjnego, w którym sprecyzowana powinna zostać jego wysokość, są orzeczenie sądu, ugoda zawarta przed sądem albo innym organem lub inna umowa. O ile nie budzi wątpliwości ustalenie podstawy obowiązku alimentacyjnego, jakim jest orzeczenie sądu lub ugoda przed nim zawarta, o tyle wątpliwości może budzić to, przed jakim innym niż sąd organem należy zawrzeć ugodę, aby była ona źródłem zobowiązania alimentacyjnego, a także o jakiej innej umowie mówi w przywołanym przepisie ustawodawca. Wątpliwości tych nie rozstrzygnął ustawodawca w uzasadnieniu do projektu zmiany ustawy (zob. *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 23.03.2017 r. ...*), problem ten nie jest rozważany szczegółowo ani przez doktrynę prawa karnego, ani orzecznictwo.

⁴⁷ Przedmiotem ochrony na gruncie art. 209 § 1 k.k. są rodzina i instytucja opieki. Jak podnosi się w doktrynie prawa karnego materialnego i orzecznictwie: „chodzi o zabezpieczenie materialnych podstaw egzystencji dla osób najbliższych sprawcy oraz tych, których prawa w tym zakresie wynikają z orzeczenia sądowego lub ustawy” (zob. M. Mozgawa, *Komentarz do art. 209 k.k.*, [w:] M. Budyn-Kulik i in., *Kodeks*

Warte odnotowania jest również to, że pod pojęciem uchylania się od uiszczania należnego uprawnionemu świadczenia pieniężnego należy rozumieć nie tylko fakt jego niepłacenia w całości, ale również w części⁴⁸, a także niedokonywanie corocznej waloryzacji świadczenia przez dłużnika⁴⁹. W orzecznictwie francuskim występuje też ograniczony katalog przesłanek egzoneracyjnych, które włączają odpowiedzialność karną sprawcy czynu zabronionego opuszczenia rodziny w przypadku, gdy uchyła się on od płacenia alimentów. Są to: niewypłacalność dłużnika przy jednoczesnym ustaleniu woli uiszczania alimentów w sytuacji finansowo mu to umożliwiającej lub pojednanie się z osobą pokrzywdzoną przestępstwem.

Dla bytu przestępstwa z art. 227-3 francuskiego k.k. konieczne jest, aby alimenty nie były płacone przez okres dłuższy niż dwa miesiące, co należy ocenić z aprobatą. Wystarczające jest zatem, że dłużnik alimentacyjny dwukrotnie nie zapłaci alimentów lub zapłaci je w niepełnej wysokości, aby móc mówić, że wypełnia jedno ze znamion czynu materialnego opuszczenia rodziny⁵⁰. Rozwiązanie to ma na celu ochronę intere-

karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2020). Ustawa nie wymienia jednak precyzyjnie, o jaki dokładne krąg podmiotów uprawnionych do alimentacji, a zatem tych, na których szkodę przestępstwo może zostać popełnione, chodzi. Referencją są zapisy zawarte w orzeczeniu sądu lub ugodzie przed nim zawartej, a także w innym dokumencie będącym podstawą zobowiązania alimentacyjnego, w którym następuje m.in. sprecyzowanie osoby uprawnionej i zobowiązanej do alimentacji. Jednocześnie nie można zgubić z pola widzenia faktu, że źródłem obowiązku alimentacyjnego – i to samoistnym – pozostaje nadal ustawa, to jest art. 128-132 oraz art. 141, art. 144 i art. 27 k.r.o., w których obowiązkiem tym obciążono krewnych w linii prostej, rodzeństwo, małżonków, przysposabiających i powinowatych – w zakresie i kolejności ustalonych w tych przepisach (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 sierpnia 2018 r., IV KK 35/18, LEX nr 2558552). W ocenie autorki zbyt szerokie określenie kręgu osób pokrzywdzonych przestępstwem niealimentacji (rodzeństwo, powinowaci) może nie korelować z przedmiotem ochrony, jakim jest rodzina powstała na skutek zawartego małżeństwa lub gdzie obowiązek opieki nad jej członkami wynika z pokrewieństwa.

⁴⁸ W orzeczeniach sądów polskich można spotkać się z poglądem, że uchylanie się od płacenia alimentów nie będzie miało miejsca w sytuacji, gdy zobowiązany do alimentów przekazuje kwoty niższe od zasądzonych, z uwagi na konieczność równoczesnego zapewnienia utrzymania dłużnika alimentacyjnego i dziecka pochodzącego z innego związku (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 stycznia 2005 r., II AKa 455/04, LEX nr 147203) lub gdy alimenty uiszczane są w kwotach nieznacznie niższych od tych należnych, bez wskazania wyraźnej przyczyny nieregulowania zobowiązania w całości (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2017 r., II KK 211/17, LEX nr 2417590).

⁴⁹ Obowiązek waloryzacji świadczenia alimentacyjnego przez zobowiązanego nie występuje w prawie polskim. Na gruncie prawa cywilnego, w przypadku gdy uprawniony do alimentów uzna, że zasądzone lub ustalone na jego rzecz świadczenie jest niewystarczające, rodzi to konieczność wystąpienia na drogę sądową z roszczeniem o podwyższenie alimentów. Brak takiego rozwiązania stawia w uprzywilejowanej pozycji osobę zobowiązaną do materialnej dbałości o rodzinę, ponieważ dla bytu przestępstwa niealimentacji niezbędne jest ustalenie, że dłużnik nie płaci alimentów, których wysokość jest ustalona wyrokiem sądu lub ugodą przed nim zawartą, bądź inną umową. Tym samym dłużnik nie ma obowiązku aktualizowania wysokości świadczenia, chociażby z uwagi na zmieniającą się wartość nabywczą pieniądza, co ewidentnie jest rozwiązaniem niekorzystnym dla wierzyciela alimentacyjnego i godzi w dobro, jakim jest zapewnienie dobrostanu rodziny.

⁵⁰ Uchylanie się przez dłużnika alimentacyjnego od płacenia zobowiązania pieniężnego na rzecz członków rodziny przez okres dłuższy niż dwa miesiące sprawia, że może być wszczęte przeciwko niemu postępowanie karne. Od kwietnia 2020 r., z uwagi na wprowadzenie na terenie Francji stanu kwarantanny sprokurowanej rozprzestrzenianiem się wirusa COVID-19 i zwiększającą się liczbą przestępstw dotyczących przemocy domowej sądy mają obowiązek priorytetowego rozpoznawania tych spraw, co sprawia, że sprawy

sów osoby uprawnionej do alimentacji. Z jednej strony ma ono zapobiegać skumulowaniu się zaległości alimentacyjnych i wytworzeniu długu alimentacyjnego znacznej wysokości, z drugiej zaś pokrzywdzony może stosunkowo szybko domagać się wszczęcia postępowania karnego i ochrony swojego interesu⁵¹.

Przedstawiona teoretycznoprawna analiza znamion przestępstwa niealimentacji z art. 227-3 francuskiego k.k. połączona ze wskazaniem efektywnych rozwiązań ukierunkowanych na ściganie sprawców czynu materialnego opuszczenia rodziny i ochronę pokrzywdzonego może stanowić asumpt do dokonania w przyszłości zmian w zakresie konstrukcji art. 209 § 1 polskiego k.k., jeżeli polski ustawodawca zdecyduje się na kolejną nowelizację tego przepisu.

Bibliografia

1. Literatura przedmiotu

- Andrejew I., *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978.
- Budyń-Kulik M (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020.
- Crocq J.-Ch., *Le Guide des infractions*, Dalloz, Paris 2007.
- Gattegno P., *Droit pénal spécial*, Dalloz, Paris 2005.
- Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, LEX 2014, LEX/el.
- Malabat V., *Droit pénal spécial*, Litec 2007.
- Mozgawa M., *Komentarz do art. 209 k.k.*, [w:] M. Budyń-Kulik i in., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020.

dotyczące niealimentacji zeszyły na dalszy plan. Powstała sytuacja jest krzywdząca dla dotkniętych niealimentacją członków rodziny, ponieważ sprawcy jej materialnego opuszczenia nadal pozostają bezkarni (N. Auphant, *Covid-19: les pensions alimentaires, toujours une lutte pour les mères célibataires*, 16.04.2020 r., https://www.ash.tm.fr/racine/veille-juridique/enfance-famille/covid-19-les-pensions-alimentaires-toujours-une-lutte-pour-les-meres-celibataires-550928.php?fbclid=IwAR2R92rIVnAx0mXYIbaoDSuqJTtNY5g_3Qa66KdXLsBh0jxvO_iaKnUOk3Y, dostęp: 11.10.2020).

⁵¹ „W aktualnym stanie prawnym dla bytu przestępstwa z art. 209 § 1 k.k. konieczne jest, aby łączna wysokość zaległości powstałych wskutek uchylania się od wykonania obowiązku alimentacyjnego stanowiła równowartość co najmniej trzech świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Na przykład w sytuacji, gdy na sprawcy ciąży obowiązek alimentacyjny ustalony w wysokości 1500 zł miesięcznie, a wpłaca on jedynie po 500 zł miesięcznie, wówczas po 5 miesiącach wysokość zaległości będzie wynosiła 5000 zł, tak więc znamiona przedmiotowe zostaną zrealizowane (gdyż równowartość co najmniej trzech świadczeń okresowych wynosi 4500 zł)”, (zob. M. Mozgawa, *op. cit.*). Rozwiązanie polskiego ustawodawcy należy ocenić negatywnie, ponieważ promuje ono nieuiszczanie alimentów w pełnej wysokości. Ponadto, osoba pokrzywdzona uprawniona do alimentów, w przypadku częściowego spełnienia świadczenia przez zobowiązanego do alimentacji, nie może w sytuacji zaistnienia niekorzystnego dla siebie stanu (częściowej płatności alimentów lub braku płatności, gdzie suma zaległości nie stanowi jeszcze trzykrotności przyznanego jej świadczenia), poszukiwać ochrony na gruncie prawa karnego, ale zobowiązana jest do oczekiwania, aż dług alimentacyjny wyniesie iloczyn trzech pełnych świadczeń. Takie ukształtowanie przepisu wykształca w dłużnikach alimentacyjnych poczucie bezkarności i zdecydowanie osłabia pozycję pokrzywdzonego.

Pelletier H., Perfetti J., *Code pénal*, Litec 2005.

Pradel J., Danti-Juan M., *Manuel de droit pénal spécial. Droit commun – Droit des affaires*, Edition Cujas, Paris 2004.

Rassat M., *Droit pénal spécial, Cours magistral*, Dalloz, Paris 2007.

Rassat M., de Boubée G., *Droit pénal spécial*, Ellipses, Paris 2006.

Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020.

Tokarczyk D., *Obowiązek gwaranta w prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, R. LXXVI, z. 4.

Wróbel W. (red.), Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, Wolters Kluwer Polska 2017, LEX/el.

2. Wykaz źródeł prawa

Code civil z 1804 r. ze zmianami.

Code pénal z 1994 r. ze zmianami.

La loi du 7 février 1924, La loi réprimant le délit d’abandon de famille.

La loi du 23 juillet 1942, La loi réprimant le délit l’abandon de foyer.

3. Inne źródła

Pismo Zastępcy Prokuratora Krajowego z dnia 13.04.2018 r., sygn. PK I BP 071.54.2018.

Rapport au Maréchal de France, chef de l’Etat Français, Pierre Laval, 23 juillet 1942, Vichy (dot. Loi numero 676 du 32 juillet 1942 relative à l’abandon de famille)].

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 23.03.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, VIII kadencja, druk sejm. nr 1193.

4. Orzecznictwo

Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 3 novembre 1977, 76-91.256, Publié au bulletin.

Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 14 janvier 1991, 89-84.056, Inédit.

Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 7 octobre 1992, 91-85.138, Publié au bulletin.

Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 28 juin 2000, 99-84.364, Publié au bulletin.

Cour de Cassation, Chambre criminelle, 16 décembre 2015, 14-88.175, Inédit.

Cour de Cassation, Chambre criminelle, 20 juin 2018, 17-86.732, Inédit.

Cour de Cassation, Chambre criminelle, 10 avril 2019, 18-82409, Inédit.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2017 r., II KK 211/17, LEX nr 2417590.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 sierpnia 2018 r., IV KK 35/18, LEX nr 2558552.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 stycznia 2005 r., II AKa 455/04, LEX nr 147203.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17 marca 2016 r., II AKa 301/15, LEX nr 2073646.

5. Wykaz stron internetowych

Auphant N., *Covid-19: les pensions alimentaires, toujours une lutte pour les mères célibataires*, 16.04.2020 r., <https://www.ash.tm.fr/racine/veille-juridique/enfance-famille/covid-19-les-pensions->

alimentaires-toujours-une-lutte-pour-les-meres-celibataires-550928.php?fbclid=IwAR2R92rIVnAx0mXYIbaoDSuqJTtNY5g_3Qa66KdXLsBh0jxvO_iaKnUOk3Y.

Baudry T., *Délit d'abandon de famille : définition, sanction et prescription*, <https://www.jurifiable.com/conseil-juridique/droit-penal/abandon-de-famille>.

Cabinet d'Avocat ACI, *Abandon de famille*, 25.07.2020 r., <https://www.cabinetaci.com/abandon-de-famille/>.

Code civil, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721.

Durand C., *En France, une pension alimentaire sur trois n'est pas payée* Marie Claire 2020 (on-line), <https://www.marieclaire.fr/en-france-une-pension-alimentaire-sur-trois-n-est-pas-payee,1332302.asp>.

LOI n° 2019-1446 du 24 décembre 2019 de financement de la sécurité sociale pour 2020, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000042012779/2020-06-19/>.

Pismo Zastępcy Prokuratora Krajowego z dnia 13.04.2018 r., sygn. PK I BP 071.54.2018, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20Prokuratury%20dotycz%C4%85ca%20art.%20209%20kk.pdf>.

Ribeiro C., *le délit d'abandon de famille*, 09.05.2020 r., <https://consultation.avocat.fr/blog/cassandra-ribeiro/article-34824-le-delit-d-abandon-de-famille.html>.

Tugny D. de, *Mon ex-mari n'a jamais réévalué la pension*, Le Figaro, 23.04.2018 r., http://leparticulier.lefigaro.fr/jcms/pl_1716102/mon-ex-mari-na-jamais-reevalue-la-pension.

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 23.03.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, VIII kadencja, druk sejm. nr 1193, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=119.